

# Guillaume de Machaut

## Chansonok

Gavodi Zoltán, Patay Péter, Balázs Edgár – ének  
Bali János – furulya,  
Varga Ferenc – brácsa,  
Szurgyi Gergely – gitár

### 1. S'Amours ne fait – ballade № 1 (a2)

*Machaut legelső darabja valamennyi kéziratban – talán a legkorábbi kompozíció; szövege tipikus „fin’amor” vers. Zeneje izoritmikus: a ballade septain első négy, illetve három utolsó sorának ritmusa mindkét szólamban azonos.*

Ha Ámor nem kegyeskedik meglágyítani  
Hölgyemnek önös szívét, mely kissé fagyott,  
E fájdalom miatt vágyok a halálba szállani:  
Hisz érzem, végleg kitaszított vagyok.  
Holtan jobb lesz – bús élet ez, mit itthagytok,  
Hisz Ön elutasít, gyönyör rám nem vár itt –  
*Mint fájdalomamban szenvedni mindhalálig.*

Bár sikerülne fájdalomam Önnek elmondani,  
S reményem, hogy netán kegyet kapok;  
S ha elutasítás vár – kínos lesz ezt hallani –,  
Bevégzem hát, s nyugodva meghalok  
E szerelemtől, melyet így Önnel tudathatok.  
Jobb lesz – így halálom érhető tette válik –,  
*Mint fájdalomamban szenvedni mindhalálig.*

Nem élet ez így: kínszenvedve fullasztani  
Magam ettől, hisz mint két erős marok  
Fogva tart, beborít, s el fog sorvasztani  
Ez égő vágy, mi tán mindig szívemben lakott.  
Ó jaj! E szerelemtől már úgy lángolok,  
Hogy jobb lenne tudatni, szívem mire vágyik,  
*Mint fájdalomamban szenvedni mindhalálig.*

### 2. De toutes flours – ballade № 31 (a3; a4)

*Machaut egyik legelterjedtebb darabja, még korabeli billentyűs átírat is fennmaradt (Codex Faenza). Legkésőbbi forrásában egy negyedik szólam (triplum) is társul a minden forrásban háromszólamú faktúrához.*

Virágaim s gyümölcsseim között  
Nem nőtt soha, egyszerűen csak rózsá:  
Nagy lett, s belé Fortuna ütközött,  
De ellenállt, bár Ámor csatlósa  
Ostromolta keményen,  
Színt s illatát elnyomván – de szégyen –,  
Leszakítani... mily képtelen szándék,  
*Mást utána sohasem kívánnék.*

Igaz képzet, dús gúzsba kötözött  
Erény – rózsám bús szirmának mázsa –,  
Fortunával, ki csalétket főzött  
Hamissággal, őrzik mint két strázsa.  
Nincs erejük feltétlen  
Csökkentni őt mértéken s értéken.  
Hagyják nékem, kertemben nincs más ék:  
*Mást utána sohasem kívánnék.*

Hé, Fortuna! Álcád lenyűgözött,  
S nagyságodnak bűvölő hatása,  
Törvényed, bár hittel nem üdvözölt  
S biztossal sem, elnyel egy csapásra.  
Kacaj, öröm, szemérem?  
Könny, bú, s pucér valóság ledéren!  
S rózsám ettől ha hervadtta válnék,  
*Mást utána sohasem kívánnék.*



A tavaszi kert egyetlen, féltett rózsája (F-Bn, fr. 1584, fol. 365v)

### 3. Dous viaire – rondeau № 1 (a2; a3)

*Rondeau simple, octosyllabe. Egyik forrásában kétszólamú, triplum nélkül. Az egyetlen Machaut-dal, melyben belső imitáció található.*

Édes, szépséges tekintet,  
Nemes szívvel szolgáltam Önt.  
Kegyéért esdek, mi engem illet,  
Édes, szépséges tekintet.  
Bár bennem szégyellős félsz keringett,  
Tán nem felejt, s szívéből ki nem önt:  
Édes, szépséges tekintet,  
Nemes szívvel szolgáltam Önt!

### 4. Dame, de qui – ballade, 'Remede de Fortune' № 5 (a2; a3; a4)

*Machaut szintén népszerű kompozíciója; első forrásában kétszólamú, a későbbiekben négy.*

Hölgy, akitől minden örömöm jó,  
Nem lehet Önt úgy óvni, szeretni,  
Úgy dicsérni, ahogy Önt illendő,  
Megbecsülni, szolgálni, segítni.  
Mert a kecses remény tán,  
Édes Hölgy, mi eltölt az Ön láttán,  
Százszor több jót s boldog érzést ad még,  
*Mint mire száz év rászolgálhatnék.*

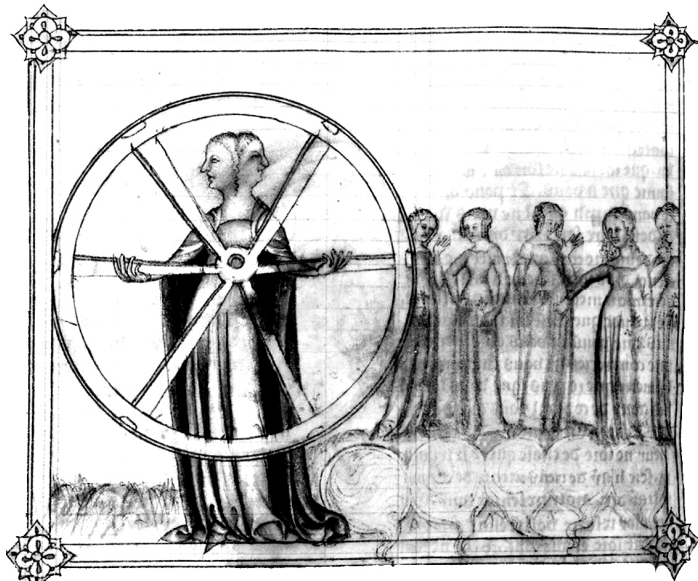
Lágy remények, lelket melengető,  
Érző vágygal képesek éltetni,  
S belém vetik mindazt, ami kellő  
Félő szívem megnyugtanni tenni,  
Tőlem el nem távozván,

Így adva azt, kedvvel elfogadván,  
Több édes jót, mi Ámortól szándék,  
*Mint mire száz év rászolgálhatnék.*

S miként Remény, szívemben mérhető  
Ily örömet tud belém ültetni,  
Öntől távol, Hölgym, biz' érhető  
Hőn óhajtott szépségét meglátni,  
Örömem -így gondolván-  
Elképzelni, felfogni, értni ám  
Nem tudja majd ezt, hisz több ajándék,  
*Mint mire száz év rászolgálhatnék.*

### 5. De fortune - ballade № 23 (a3, a3, a3)

*Szintén több korabeli forrásban felbukkanó, népszerű mű. A legkésőbbi forrás kivételével három szólamú (triplummal); a késői forrásban négyszólamú, de valószínűleg nem szólhat együtt mind a négy szólam. A 'Rajnai kódex'-ben is szerepel, erősen átalakított contratenorral. A ballade refrénje a Rajnai kódex egy anonim darabjának első sorát adja, s nem csupán a szöveg, de a két fő szólam zenéje is kölcsönzésre került. Az anonim ballade refrénje viszont a Machaut-mű első sorával azonos – a dallamok közül itt csak az énekszólam jelenik meg.*



Ilyennek képzelik a pogányok Fortunát (F-Bn, fr. 1584, fol. 301v)

Szerencse, te mindennél mélyebben  
érintsz, hiszen szerelmesen vannak  
érzéseim, panasz s hála egyben:  
kétség, gondok, ötlet, mind rohannak  
örömömre szolgálni,  
e világban jobbat nem találni!  
Olyan Ő, kit csalni sem kívántam:  
*Hölgy, ki minden ízében hibátlan.*

Létrehozni mását lehetetlen,  
s nem születhet semmi gondolatnak  
hason tárgya: nincs e Természetben.  
Isten s ember együtt sem tudhatnak  
formát jobbat kreálni,  
nála fognak hát vágyaim járni,  
hisz nem lehet más ezen világban  
*Hölgy, ki minden ízében hibátlan.*

Jaj, Szerencse forgatja kelletlen  
csúf kerekét, rossz irányt mutatnak,  
végső romlást teremtne szívemben;  
de míg perce itt nincs halálomnak,  
így kívánom imádni:  
fals tett, érzés nem fogja Őt várni,  
nem lesz bántó gondolatvilágban,  
*Hölgy, ki minden ízében hibátlan.*

### 6. Je puis trop bien – ballade № 28 (a3)

*Machaut szövegei az idők során egyre több és több antik mitológiai elemet tartalmaznak; egyik legkorábbi ilyen verse ez a ballade. Valamennyi forrásában háromszólamú.*

Hölgym olyan, mint ama nőalak,  
mit faragott egykor Pigmalion.  
Oly gyönyörű lett, párja nem akadt,  
igézte őt, mint Médeiát Jaszón.  
És bár kérőn térdepelt  
elé, a mű szavára nem felelt.  
Így hallgat ő, kiért szívem dobog,  
*Elszáll imám, választ rá nem kapok.*

Pigmalion, lelke majd megszakadt,  
isteneit kérte, s oly megkapón,  
hogy a hideg szobor egy perc alatt  
fölengedett; a márványhajadon  
lágym lett, és életre kelt,  
hús lett a kő, és édesen felelt.  
Hölgym szive enyhülni úgyse fog,  
*Elszáll imám, választ rá nem kapok.*

Lágyítsd meg, ó Ámor, szép szobromat,  
úgy szívemet majd néki adhatom,  
s kemény szívét szerelmessé faragd,  
gyógyítsa meg sebem, mi fáj nagyon!  
De jaj! Ámor rabul ejt,  
vele a Gőg, s a Vágy, mi feltüzelt:  
végem, ha most e három összefog,  
*Elszáll imám, választ rá nem kapok.*

### 7. Plourez, dames – ballade № 32 (a3)

*A 'Voir dit' szerint ezt a művet nagy betegségében írta, valóban halálára készülve. Stílusa az életmű legkésőbbi, rendkívül előremutató rétegéhez tartozik.*

Sírjon, hölgym, sirassa szolgáját,  
ki mindig teljes szívvel, odaadással,  
testtel, vágygal, gondolattal szolgálta az ön  
dicsőségét, hogy Isten önt megáldja és növelje.  
Ötözzön hát értem feketébe,  
mert szívem elgyengült és arcom sápadt,  
s így hamarosan halottként lát engem:  
*hacsak Isten – és ön – nem fog gyógyításomba.*

Szívemet önre hagyom, rendelkezzen vele,  
lelkemet áhítatosan Istennek adom,  
s íme, hová lesz a maradék:  
a hús kidobatik, mert oda való,

s javaim széteszhatnak  
a szegények között. Ó, jaj! Íme, így  
várom halálos ágyamban végzetemet,  
*hacsak Isten – és ön – nem fog gyógyításomba.*

Ám bizonyos, hogy önben annyi a jóság,  
hogy a veszélyből, miben szüntelen vagyok,  
engem kiragadhat, ha szívből sírva könyörög Istenhez,  
hogy ő engem meggyógyítani kegyeskedjen.  
Ezért kérem önt,  
hogy az Istenhez esedezzen érettem,  
vagy béküljön meg azzal, ami a természet sora,  
*hacsak Isten – és ön – nem fog gyógyításomba.*



Machaut kedvese levelét fogadja betegágyán (F-Bn, fr. 1584, fol. 227)

#### 8. *Moult sui de bonne heure née* – *virelay* № 37 (a2)

*Nagyon jó órán születtem:  
hisz olyannyira szeret édes barátom,  
hogy minden szerelmet odahagyva  
szívét teljesen felém fordította.*

Így hát a jó Ámor, ki nagyon megütött engem,  
ezerszeresen megáld: örömmel szakítom le e világ virágát,  
s el nem hagyom, meg nem csalom – jó hírnevéért,  
mi százszor is dicséretesebb, mint mondani képes vagyok;  
ő úgy elragadta szívemet, hogy soha semmilyen  
szerelmes mesének már fel nem ülök.

*Nagyon jó órán születtem:  
hisz olyannyira szeret édes barátom,  
hogy minden szerelmet odahagyva  
szívét teljesen felém fordította.*

Szíveinket a szerelem táplálja, sem gond,  
sem más kellemetlenség nem bánt, mert  
hálával vagyunk tele, mit megelégedettségnek hívnak;  
egy vágy, egy gondolat, egy szív, egy lélek  
egy egészet képez bennünk, akaratumk is egyesült.  
Ennél édesebb egybekelést, hitemre, soha nem láttam.

*Nagyon jó órán születtem:  
hisz olyannyira szeret édes barátom,  
hogy minden szerelmet odahagyva*

*szívét teljesen felém fordította.*

Mégis gyakran vacogok egyedül és könnyel arccal sírok,  
mikor távol vagyok ötle, ki annyira elbűvölt,  
hogy önélküle semmi sincs kedvemre.  
Ám megvigasztal és biztonságot ad a remény,  
hogy soha nem fog rólam megfélekedni az, kiben örömem  
úgy megsokszorozódik, hogy minden bajt feledek.

*Nagyon jó órán születtem:  
hisz olyannyira szeret édes barátom,  
hogy minden szerelmet odahagyva  
szívét teljesen felém fordította.*

#### 9. *Quant Theseus / Ne quier veoir* – *kettős ballade* № 34

(a4)

*E kettős ballade is a 'Voir dit' szövegébe illeszkedik;  
motetusát állítólag Thomas Paien írta (aki minden bizonnyal  
Machaut reimsi kanonok-társa volt), s Machaut válaszolt rá  
a triplum versével. A refrén Froissart-nál is felbukkan – nem  
világos, ki kölcsönöz kitől.*

*Thomas Paien:*

Tézeusz, vagy Jaszón merészsége  
S Herkulesé, kik mind nekivágtak  
Messzi földnek, vagy tenger mélyére  
Szállva, fényes győzelmet arattak,  
Dicséretre is méltón.

Ám szépségén látva hú virágom,  
A lelkemben Véle megelégszem:  
*Eleget lát szemem, ha Őt nézem.*

Szépségét és modorát szemlélve,  
Édességtől körülengett alkat,  
Annyi jót ad -s nem is kér helyébe-,  
Túltölt engem, jóvá s jobbá váljak.  
Tiszta szívvel mondhatom,  
Erre indít, magamat utálom  
Becstelenül, nem lesz bűnben részem,  
*Eleget lát szemem, ha Őt nézem.*

Aranygyapjú s India ismérve,  
Vörös-tenger vadul hullámozhat,  
Pokolban nyert harcok dicsősége,  
Elé tenni.... egy sem foglalkoztat.  
Kedvem Tőle kaphatom,  
Harc s bűn nélkül lesz dicsőbb holnapom,  
Bár tisztelgőn számításba vészem,  
*Eleget lát szemem, ha Őt nézem.*

\*\*\*

*Machaut válasza:*

Nem hat rám úgy Absalon szépsége,  
S nem hódolok Ulisszesz hangjának,  
Sem Sámsonnak, ki haját vesztette  
Alvás közben -hála Delilának,  
Árgus szemét sem vágyom,  
Noha kedvem nőne. S annyi álmon,  
Mindenen túl, bármily képzelgésen,  
*Eleget lát szemem, ha Őt nézem.*

Pigmalion képmásával téve  
Fel mércéjét csodálatosságnak,  
Ám a szépség, szívemnek végzete,  
Százegyszer szebb s igaz káprázat,  
Édes valós izgalom,  
Meggyógyít Ő mindent, mi fájdalom,  
Szempillái vétkem jelzik nékem,  
*Eleget lát szemem, ha Őt nézem.*

Így nem fűt sem Salamon bölcslete,  
Sem Apolló, ki bármit csinálhat,  
Vénusz sem, se Menón története,  
Jupitertől lévén fecskeállat.  
Mert hisz csak Őt imádom,  
Vágyom, hívom, birtoklom, szolgálom,  
Csak szerelme gyújt lánggra egészen,  
*Eleget lát szemem, ha Őt nézem.*

## 10. Ma fin – rondeau № 14 (a3)

*Ez a darab – a retorikusok szójáték-művészetének szép zenei megfelelője: zenéje önmaga rákfordítása: oda-visz ugyanaz.*

*Végem a kezdetem  
és kezdetem a végem:  
és igazán kezében tart engem.*

*Végem a kezdetem:  
harmadik énekem csak háromszor  
fordul meg, és így végződik.  
Végem a kezdetem  
és kezdetem a végem.*



Machaut ballade-ot ír kedvesének (F-Bn, fr. 1584, fol. 242)

[az 1–5. és 9. darabok Gavodi Zoltán,  
a 6. Jeney Zoltán műfordítása;  
a többi Bali János nyersfordítása]